

Архівви України

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ АРХІВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ РАДІ МІНІСТРІВ УРСР

ЗМІСТ

СТАТТІ

- Г. Рибалка** — Деякі підсумки і завдання по комплектуванню державних архівів УРСР 3
Ян Рейхман (Варшава) — Турецькі архіви і їх значення для дослідження історії України 11

ПОВІДОМЛЕННЯ

- З. Вельянінова** — Поширення творів К. Маркса і Ф. Енгельса на Полтавщині (1883—1907 рр.) 17
Г. Шовкопляс — Видатний археолог В. В. Хвойка і його роль в організації Державного історичного музею Української РСР 25

ОБМІН ДОСВІДОМ

- Б. Сидор** (Чернівці) — Про взяття на облік матеріалів з спеціальних історичних дисциплін під час каталогізації 34
І. Рабинович (Чернігів) — Комплектування науково-довідкової бібліотеки Чернігівського облдержархіву 36
Ф. Долганов (Мукачеве) — Чотири роки роботи в міському архіві 39
І. Ашкеназі — Науково-технічний архів Науково-дослідного інституту будівельного виробництва Держбуду УРСР 43
В. Надводнюк (сmt. Дзержинськ Житомирської обл.) — Використання краєзнавчих матеріалів при викладанні суспільствознавства 46
Й. Панчик — Перевіряння технічного стану позитивів мікрофільмів та їх зберігання 49

ДОКУМЕНТИ

- Р. Лип'янська** (Харків) — Боротьба трудящих Харківщини проти німецьких окупантів, гетьманщини і петлюрівців за відновлення Радянської влади 51
Я. Погребенник — Іван Франко і німецька шевченкіана. (До 110-річчя від дня народження І. Я. Франка) 57
А. Катренко — Викривач царського самодержавства. (До 125-річчя від дня народження М. П. Драгоманова) 64

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

- В. Козак, Г. Сербіна** (Рівне) — Документальні матеріали з історії КПЗУ в Ровенському облдержархіві 73
О. Апанович — Матеріали українських архівів про економічні зв'язки України з країнами Сходу в XVII—XVIII ст. 75

2006-902
178
11214734

№ 4 (78)

ЛИПЕНЬ —
СЕРПЕНЬ

РІК ВИДАВАННЯ

XX

КИЇВ — 1966

НИКОЛАЕВКА
ОБЛАСТНОЇ
ГОСУДАРСЬКОГО АРХІВУ
НАУЧНО-СПРАВОЧНА
БІБЛІОТЕКА

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

Рецензії

Б. Блох, А. Епштейн (Харків) — Цінний збірник про історію заводу	82
І. Вільний — Путівник по фондах Львівського облдержархіву	84
В. Мазило (Вінниця) — Корисна книжка	87

Нотатки про книги	89
Бібліографія	

М. Гуменюк (Львів) — Бібліографія на сторінках революційно-демократичного видання «Житє і слово»	91
---	----

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ

В. Брожек — Особистий фонд Я. П. Ряппо	95
Г. Галдіна (Миколаїв) — Документальні матеріали В. В. Рюміна	96
М. Подкопаєва (Лубни Полтавської обл.) — Комплектування райдержархіву матеріалами особового походження	97

ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ	99
---------------------------------	----

Матеріали до українського біографічного словника

П. Ротач — Літературна Полтавщина	106
--	-----

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Бутич І. Л. (відповідальний редактор), **Гордієнко Б. В.** (відповідальний секретар), **Гудзенко П. П.**, **Катренко А. М.**, **Коновалова В. С.**, **Кузьменко В. В.** (заступник відповідального редактора), **Місерман М. О.**, **Отліванова Л. М.**, **Пшеничний Г. С.**, **Рибалка Г. С.**, **Сизоненко Г. С.**, **Стрельський В. І.**, **Тесленко М. І.** (заступник відповідального редактора), **Шаталіна Є. П.**, **Щедріна Д. С.**

Адреса: Київ-25, Володимирська вул., 22-а.
Телефон Б 9-40-24

АРХИВЫ УКРАИНЫ

(на українском языке)

Літературний редактор В. С. Фіалко

Технічний редактор В. І. Мізерський

Коректор А. А. Ейдельман

Здано на виробництво 4. VI. 66 р. Підписано до друку 22. VII. 66 р.
Формат паперу 70×108¹/₁₆. Фіз. друк. арк. 7. Ум. друк. арк. 10,6.
БФ 05439. Тираж 12833. Зам. 1346. Ціна 20 коп.

Київська книжкова друкарня № 6. Київ, вул. Виборзька, 84.

молодою республікою Рад постає питання про створення нових шкіл. Я. П. Ряппо у своїх працях багато уваги відводить тим пошукам до розроблення і створення радянської системи семилітньої загальноосвітньої школи, професійних шкіл і технікумів, вищих учбових закладів, робітничих факультетів при університетах, єдиної трудової школи, нових програм, методичних вказівок та ін.

Автор відмічає, що історичне значення для розвитку народної освіти мала перша партійна нарада з питань освіти, яка за вказівкою В. І. Леніна була проведена 31 грудня 1920—4 січня 1921 рр. ЦК РКП(б) у Москві.

На нараді мала виступити Н. К. Крупська з доповіддю про політичну освіту, але через хворобу не змогла. Тези доповіді, переглянуті В. І. Леніним, зачитав на нараді А. В. Луначарський. Автор згадує про свої розмови з Н. К. Крупською і А. В. Луначарським з питань народної освіти.

У своїх працях автор наводить цікаві цифрові дані про ріст учбових закладів України на 1 квітня 1923 р. Цілі розділи Я. П. Ряппо присвячує розвитку вищих учбових закладів на Україні, перебудові університетів, організації медичних, педагогічних, юридичних та ін. інститутів. Він послідовно висвітлює розвиток народної освіти і підготовку кадрів для народного господарства у період соціалістичної індустріалізації країни, в період колективізації сільського господарства.

Багато уваги в своїх працях Я. П. Ряппо приділяє діяльності радянської школи в період Великої Вітчизняної війни, відновленню і розвитку освіти і науки в післявоєнний період (1945—1950 рр.)

Деякі праці Я. П. Ряппо присвячує теоретичним і практичним питанням на-

вчання і виховання в радянській школі в період переходу від соціалізму до комунізму.

Для написання монографічних робіт Я. П. Ряппо використав велику кількість літератури та документальних матеріалів, про що свідчать покажчик літератури, плани і бібліографія до нарисів з історії радянської народної освіти, з історії педагогіки. Тут є матеріали до праць «Проблеми середнього образования и ее разрешение в Советском Союзе», до праць з історії розвитку народної освіти і виховання в період відбудови народного господарства, індустріалізації, колективізації, в період завершення будівництва соціалізму (спр. 52—68).

До третьої групи можна віднести рукописні і машинописні статті (частина з них була опублікована) з історії розвитку народної освіти на Україні: «О развитии Советской школьной системы», «Об основных началах Советского просвещения и воспитания», «Первые десять лет Советского просвещения на Украине» (1917—1927 гг.), «Культурная революция и система народного образования», «Развитие рабочего образования на Украине» (1917—1927 гг.), «Вопросы трудового и политехнического образования», «Школы Украины в период Великой Отечественной войны. (1941—1945 гг.)» та ін. (стр. 40—46, 49—51, 69).

Четверту групу документальних матеріалів становлять спогади Я. П. Ряппо про перемогу радянської влади на Україні, про боротьбу з іноземними інтервентами і контрреволюційними буржуазно-націоналістичними урядами (1917—1919 рр.), про боротьбу за радянську владу на Миколаївщині, в якій Я. П. Ряппо брав безпосередню участь (спр. № 70—72).

В. БРОЖЕК.

ДОКУМЕНТАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ В. В. РЮМІНА

До Миколаївського облдержархіву надійшов особистий фонд інженера-технолога, педагога, пропагандиста ідей К. Е. Ціолковського Володимира Володимировича Рюміна, який довгі роки жив і працював в м. Миколаєві.

У 110 од. зб. фонду є документи і матеріали біографічного характеру, наукової, літературної, службової та громадської діяльності фондоутворювача.

В. В. Рюмін народився 29 червня 1874 р. в с. Велика Усмань Воронежської губернії у родині інженера. В 1891 р. закінчив Лодзинське вище технічне училище, в 1899 р.—Харківський технологічний інститут. Працював спочатку в Миколаївському залізничному, а з 1902 р. в середньомеханіко-технічному училищах викладачем хімії, фізики, технології.

У 1917 р. через хворобу (повна глухота) залишив педагогічну роботу і повністю віддався популяризації технічних знань. Він написав цілий ряд науково-популярних робіт з хімії, фізики, технології.

Неоціненною заслугою В. В. Рюміна є

те, що він був одним з перших популяризаторів ідей К. Е. Ціолковського в галузі космонавтики. Помер 8 квітня 1937 р.

За свою 45-річну літературно-наукову діяльність В. В. Рюмін видав більш як 50 книг, брошур, навчальних посібників; він автор багатьох науково-популярних статей.

Більшу частину фонду становлять рукописні та машинописні роботи В. В. Рюміна. З найбільш ранніх його робіт є, наприклад, рукопис «Первый порыв» (повість, 1897 р.). У фонді є декілька праць з історії техніки, написаних після Великої Жовтневої соціалістичної революції: «Очерк исторической эволюции производственной техники», «История развития технической культуры», «Занимательная техника наших дней», «Техника вокруг нас», «Техника грядущих лет» та ін.

Цілий ряд рукописних статей, популярних робіт і навчальних посібників є з хімії. Нарис «История алхимии», збірник статей «Занимательная агрохимия», збірник задач з хімії, «Химия вокруг нас» ви-

давалися по кілька разів. Збереглися також рукописи з історії електрики та її застосування: «Любительская электротехника», «Электрический ток», «Самодельные электрические приборы», збірник лекцій і статей з технічної фізики. Крім того, є рукописи з історії транспорту і зв'язку: «Эволюция транспорта», «История подводного транспорта» та ін.

Найбільш цікавою і цінною у фонді є невелика група документів, які свідчать про дружні зв'язки В. В. Рюміна з К. Е. Ціолковським.

У фонді збереглося тільки декілька праць В. В. Рюміна, що стосуються наукових проблем космонавтики. Це рукописи «Человек на Луне» (1924 р.), «Реактивные двигатели» (брошура, 1933 р.), «Пионер штурма стратосферы» (1935 р.) та вирізки його статей з журналів та газет про К. Е. Ціолковського (1905—1936 рр.).

Навіть ці нечисленні документи розповідають нам про те, що, починаючи з 1905 р., В. В. Рюмін неодноразово писав про К. Е. Ціолковського в журналах «Физик-любитель», «Электричество и жизнь» та ін.

В одному з нарисів «На ракете в мировое пространство», надрукованому в 1912 р. у журналі «Природа и люди», В. В. Рюмін відстоював пріоритет К. Е. Ціолковського в науковому обґрунтуванні можливості міжпланетних сполучень. І справді треба було мати надзвичайну сміливість, бути надзвичайно прозорливим, щоб підтримувати видатного вченого, який в тогочасній Росії не зустрів ні допомоги, ні підтримки. В. В. Рюмін зацікавився і зумів передбачити велике майбутнє задумів К. Е. Ціолковського. Він стає палким їх прихильником і пропагандистом.

Найбільш докладно і яскраво розкри-

вають нам дружні відносини і зв'язки листи Ціолковського до В. В. Рюміна (збереглися деякі з них за 1925—1935 рр.). Оригінали листів зберігаються в архіві Академії наук СРСР. У фонді вони в машинописних копіях і частково в фотокопіях.

До останніх днів свого життя В. В. Рюмін невтомно популяризував ідеї великого батька космонавтики К. Е. Ціолковського.

У фонді є не тільки листи К. Е. Ціолковського. Цікаві за змістом і листи (копії) дочки К. Е. Ціолковського — Любові Костянтинівни Ціолковської, в яких вона розповідає про роботу батька в останні дні життя, про використання його наукової спадщини, організацію і збирання документальних матеріалів для Будинку-музею К. Е. Ціолковського в м. Калугі.

У фонді також є оригінали листів популяризаторів наукових знань Я. Й. Перельмана, Е. Е. Горіна, журналістів, учнів профтехнічних шкіл, різних видавництв, вітальні листи, телеграми до 10-річчя ювілею педагогічної діяльності, 45-річчя літературної діяльності, 90-річчя до дня народження В. В. Рюміна.

Окрему групу документів становлять вирізки з журналів, статей, нарисів, оповідань В. В. Рюміна і рецензії, листи видавництва, відгуки читачів.

У 1964 р. минуло 90 років з дня народження В. В. Рюміна. Громадськість м. Миколаєва відзначила цю дату встановленням на його могилі пам'ятника.

Дружина В. В. Рюміна Тетяна Володимирівна частину документів передала до архіву Академії наук СРСР, до Будинку-музею К. Е. Ціолковського (м. Калуга) і значну частину до Миколаївського облдержархіву.

Г. ГАЛДИНА

КОМПЛЕКТУВАННЯ РАЙДЕРЖАРХІВУ МАТЕРІАЛАМИ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ

Перед кожним державним архівом стоїть відповідальне завдання — зберегти для наступних поколінь документальні матеріали особового походження.

Лубенський райдержархів приступив до комплектування документами особового походження ще наприкінці 1961 року. А зараз нами уже зібрано чимало цікавих фондів.

У місті Лубнах живуть і працюють письменники, заслужений лікар республіки, ветеран громадянської війни, колишній в'язень концтабору Бухенвальд, Герої Соціалістичної Праці, Герої Радянського Союзу, маяки колгоспних ланів, новатори виробництва, є бригади комуністичної праці. Я вирішила побувати в кожного власника особового архіву, щоб познайомитися з наявними документами і прохати передати їх на зберігання. Вони погодились, але з умовою, що ці матеріали постійно зберігатимуться в райдержархіві.

Письменник П. О. Лубенський передав на зберігання рукописи сценарію «Коро-

лева бензоколонки», п'єси «Нескорена полтавчанка», а також рецензії на неї та на кінофільми «Перший хлопець», «Крилата молодість», листи, поздоровлення, запрошення, журнали «Крокодил» і «Перець» з його гуморесками, газети з рецензій на кінофільми, автограф та ін. матеріали.

Його дружина — письменниця Н. К. Хоменко передала до райдержархіву рукописи своїх творів «Люби мене», «Ходить щастя недалечко», автобіографію, газети з власними віршами, листи, відгуки читачів, поздоровлення, запрошення, Почесну грамоту, якою вона була нагороджена в 1953 р. Полтавським обласним будинком народної творчості за текст пісні «За мир проти війни», автограф, квиток члена спілки радянських письменників України, мандат делегата з'їзду письменників України, а також свої книжки «Ходить щастя недалечко», «Люби мене».

Письменник В. К. Малік передав рукописи своїх творів, план твору «Чорний екватор», листи, рецензії на твори, відгуки